

SUN'YI INTELLEKT VOSITALARINING TA'LIM JARAYONIDAGI IMKONIYATLARI

Jalolov Muhammadmirzo Jamol o'g'li

Navoiy davlat universiteti talabasi.

Ilmiy rahbar: Jo'rayeva Zamira Ishmuminovna

Navoiy davlat universiteti o'qituvchisi.

Annotatsiya. Mazkur maqolada sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonidagi imkoniyatlari hamda ularning o'quv samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqotda sun'iy intellekt texnologiyalarining individuallashtirilgan ta'limni tashkil etish, o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilish va ularni rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, ingliz tilini o'qitish jarayonida sun'iy intellekt asosidagi platformalardan foydalanishning didaktik afzalliklari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellekt vositalari talabalarning lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ta'lim jarayoni, kommunikativ kompetensiya, raqamli ta'lim, interaktiv o'qitish.

Zamonaviy axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Xususan, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng joriy etilishi o'quv jarayonini tashkil etish, boshqarish hamda individuallashtirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt asosidagi platformalar nafaqat axborotni tezkor yetkazib berish, balki o'quvchilarning bilim darajasini tahlil qilish, ularning ehtiyojlariga mos ta'lim yo'nalishlarini shakllantirish imkonini ham bermoqda.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini raqamlashtirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5117-son qarorida ham chet tillarini o'qitishda zamonaviy raqamli vositalardan keng foydalanish zarurligi ta'kidlangan.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning bilim darajasini doimiy monitoring qilish va shaxsiylashtirilgan yondashuvni ta'minlash imkoniyatlari cheklangan. Bu esa ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim jarayoniga sun'iy intellekt asosidagi vositalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Sun'iy intellekt vositalari, jumladan ChatGPT, Duolingo va Grammarly kabi platformalar o'quvchilarga individual yondashuv asosida ta'lim olish, mustaqil ishlash hamda o'z bilimlarini baholash imkonini beradi. Ushbu vositalar o'quv jarayonini interaktiv va samarali tashkil etishda muhim rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonidagi imkoniyatlarini o'rganish, ularning didaktik salohiyatini tahlil qilish hamda o'quv samaradorligiga ta'sirini aniqlash dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi — sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonida qo'llanilish imkoniyatlarini tahlil qilish hamda ularning o'quv samaradorligiga ta'sirini asoslashdan iborat.

Sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari ta'lim jarayonida yangi bosqichni boshlab berdi. Ular o'quv jarayonini avtomatlashtirish, individuallashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitishda sun'iy intellekt vositalarining qo'llanilishi talabalarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutmoqda.

Sun'iy intellekt vositalarining eng muhim imkoniyatlaridan biri — ta'limni individuallashtirishdir. An'anaviy ta'limda o'qituvchi butun guruh bilan bir xil ishlasa, SI asosidagi platformalar har bir talabaning bilim darajasini tahlil qilib, unga mos topshiriqlarni taklif etadi. Masalan, Duolingo foydalanuvchining xatolarini avtomatik aniqlab, shu asosda mashqlarni murakkablashtirib boradi. Bu esa o'quvchining o'z tezligida o'rganishiga imkon yaratadi.

Ikkinchi muhim imkoniyat — til ko'nikmalarini rivojlantirishda real vaqtli yordam. Grammarly kabi vositalar yozma nutqdagi grammatik, leksik va uslubiy xatolarni darhol ko'rsatadi. Bu jarayon talabalarning writing kompetensiyasini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi, chunki ular xatoni faqat o'qituvchi orqali emas, balki mustaqil ravishda ham tahlil qilish imkoniga ega bo'ladilar.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi chat tizimlari, xususan ChatGPT, ingliz tilida muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda. Talabalar ushbu tizim bilan dialog qurish orqali real kommunikativ vaziyatga yaqin muhitda mashq qiladilar. Bu esa ularning speaking va writing ko'nikmalarini bir vaqtda rivojlantirishga yordam beradi.

Sun'iy intellektning yana bir muhim jihati — tezkor baholash va tahlil qilish imkoniyati. O'qituvchi uchun katta guruhdagi barcha talabalarni bir xil darajada baholash vaqt talab qiladi. SI esa topshiriqlarni avtomatik tahlil qilib, natijalarni tezkor shaklda taqdim etadi. Bu o'qituvchining ish yuklamasini kamaytiradi va uni ko'proq metodik ishlarga yo'naltiradi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt vositalari ta'lim jarayonida motivatsiyani oshirishga ham xizmat qiladi. Interaktiv mashqlar, o'yinlashtirilgan (gamification) topshiriqlar va real vaqtli natijalar talabalarning darsga bo'lgan qiziqishini

kuchaytiradi. Natijada o‘quvchilar ta‘lim jarayonida passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi.

Shu bilan birga, sun‘iy intellektning ayrim cheklolari ham mavjud. Ular orasida insoniy muloqotning to‘liq o‘rnini bosa olmasligi, ijodiy fikrlashni cheklab qo‘yishi va texnologiyaga haddan tashqari bog‘liqlik xavfi mavjud. Shu sababli SI vositalarini an‘anaviy pedagogik metodlar bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Umuman olganda, sun‘iy intellekt vositalari ta‘lim jarayonini modernizatsiya qilishda, xususan ingliz tilini o‘qitishda muhim didaktik imkoniyatlarga ega. Ular ta‘limni individuallashtiradi, tezkor tahlilni ta‘minlaydi va o‘quvchilarning kommunikativ hamda lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt vositalarining ta‘lim jarayoniga joriy etilishi zamonaviy pedagogikaning eng muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, SI texnologiyalari ta‘lim jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning bilim darajasini doimiy tahlil qilish hamda o‘quv materiallarini moslashtirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Bu esa, o‘z navbatida, o‘quv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, ingliz tilini o‘qitish jarayonida sun‘iy intellekt vositalaridan foydalanish talabalarning lingvistik, kommunikativ va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Interaktiv platformalar orqali o‘quvchilar yozma va og‘zaki nutqni mashq qilish, xatolarini tezkor aniqlash hamda ularni tuzatish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu esa an‘anaviy ta‘limda yetishmayotgan individual yondashuvni ta‘minlaydi.

Shu bilan birga, sun‘iy intellekt texnologiyalarining ta‘lim jarayoniga keng joriy etilishi bir qator muhim vazifalarni ham yuzaga chiqaradi. Jumladan, o‘qituvchilarning raqamli kompetentligini oshirish, ta‘lim jarayonida texnologiyadan to‘g‘ri va maqsadli foydalanish hamda o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni saqlab qolish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki sun‘iy intellekt inson omilini to‘liq almashtira olmaydi, balki uni qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qilishi lozim.

Mazkur sohadagi tahlillar asosida quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

Birinchi, ta‘lim muassasalarida sun‘iy intellekt asosidagi platformalardan (masalan, til o‘rganish va yozma nutqni tekshirish tizimlari) tizimli foydalanishni yo‘lga qo‘yish zarur. Bu o‘quv jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi.

Ikkinchi, o‘qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish maqsadida maxsus treninglar va malaka oshirish kurslarini tashkil etish lozim. Bu ularga SI vositalarini pedagogik jarayonda to‘g‘ri qo‘llash imkonini beradi.

Uchinchi, ta‘lim jarayonida sun‘iy intellekt va an‘anaviy o‘qitish metodlarini uyg‘unlashtirish muhimdir. Chunki faqat texnologiyaga tayanish emas, balki insoniy muloqot va pedagogik tajriba ham ta‘lim sifatini belgilovchi asosiy omil bo‘lib qoladi.

To‘rtinchidan, o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Sun‘iy intellekt vositalari yordamchi bo‘lishi kerak, lekin o‘quvchi o‘rniga fikrlab bermasligi zarur. Umuman olganda, sun‘iy intellekt vositalari ta‘lim tizimini modernizatsiya qilishda katta imkoniyatlar yaratadi. Biroq ularni samarali qo‘llash faqat texnologik emas, balki metodik va pedagogik yondashuvga ham bog‘liqdir. Shu sababli SI texnologiyalarini ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishda muvozanatli va ilmiy asoslangan yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crompton, H., & Burke, D. (2023). *Artificial intelligence in higher education: The state of the field*. International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20(22). <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8>
2. Mallik, S., & Gangopadhyay, A. (2023). *Proactive and reactive engagement of artificial intelligence methods for education: A review*. arXiv preprint arXiv:2301.10231.
3. Ghimire, A., Prather, J., & Edwards, J. (2024). *Generative AI in education: A study of educators' awareness and sentiments*. arXiv preprint arXiv:2403.15586.
4. Porayska-Pomsta, K., Holmes, W., & Nemorin, S. (2024). *The ethics of AI in education*. arXiv preprint arXiv:2406.11842.
5. Yu, D. L., Wang, S. W., & Lu, X. T. (2025). *Artificial intelligence in higher education: A systematic review of its impact on student engagement*. Frontiers in Education. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1648661>
6. Memari, M., & Ruggles, K. (2025). *Artificial intelligence in elementary STEM education: A systematic review of current applications and future challenges*. arXiv preprint arXiv:2511.00105.
7. Rahmanwali, S., & Munawaroh, M. (2025). *Artificial intelligence in higher education with bibliometric and content analysis*. Discover Sustainability, 6(401). <https://doi.org/10.1007/s43621-025-01086-z>
8. Zhao, Y. (2024). *Artificial intelligence and education: End the grammar of schooling*. ECNU Review of Education. <https://doi.org/10.1177/20965311241265124>
9. UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
10. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2022). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning*. Center for Curriculum Redesign.